

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ

Переклад має тривалу історію, що бере свій початок із моменту виникнення потреби у фахівцях, здатних володіти кількома мовами та виконувати функцію посередників у міжмовному спілкуванні представників різних мовних спільнот. Водночас як самостійна наукова дисципліна переклад остаточно сформувався лише на початку ХХ століття

З огляду на розвиток міжнародних зв'язків та інтенсифікацію інформаційного обміну, перекладознавство почало активно еволюціонувати як наукова галузь. Внаслідок специфіки побуту, кліматичних умов, історичного контексту, системи культурних цінностей, традицій і звичаїв, у кожній мові формуються лексичні одиниці, що позначають явища та процеси, притаманні виключно певному етносу. Частина таких одиниць має відповідники в інших мовах, однак існує й значна кількість слів, що не мають жодних лексичних аналогів. Саме переклад безеквівалентної лексики становить одну з ключових проблем перекладацької діяльності.

У лінгвістичній науці безеквівалентна лексика є однією з найбільш складних і дискусійних проблем, що привертає увагу як теоретиків, так і практиків перекладу. Вона становить певні труднощі у процесі перекладу, оскільки не має прямих відповідників у мові перекладу і не піддається дослівному відтворенню, що потребує застосування спеціальних трансляційних прийомів. До основних критеріїв виокремлення безеквівалентної лексики належать семантичний, граматичний та функціонально-стилістичний. Питаннями перекладу безеквівалентної лексики займалися такі науковці, як М. Бажан, Т. Р. Левицька та інші.

Попри наявність значної кількості досліджень у цій сфері, проблема безеквівалентної лексики залишається актуальною й недостатньо вивченою, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок.

Приналежність лексики до безеквівалентної зумовлена двома факторами:

у мові перекладу на момент відтворення в мові іншої культури немає відповідної лексичної одиниці;

відсутня лексична одиниця, що позначає значення іншомовного поняття, оскільки воно є мовою іншої культури.

Безеквівалентна лексика охоплює слова та вирази, які не мають прямого аналога в іншій мові, що ускладнює процес їх передачі під час перекладу. Розуміння та правильне застосування методів перекладу таких одиниць є важливим аспектом для досягнення адекватності та точності в перекладі. Кожен перекладач прагне досягти адекватності, що означає точне передавання змісту оригіналу та його повну функціонально-стилістичну відповідність у перекладі. Безперечно, найвищою майстерністю перекладача вважається досягнення повної відповідності змісту оригіналу та перекладеного тексту.

Будучи словами з яскраво вираженою національною специфікою, реалії становлять велику складність при перекладі. Проблема перекладу реалій привертає увагу багатьох лінгвістів та теоретиків перекладу. Реалії позначають такі слова, які описують національний колорит суспільного життя та побуту.

Реалії можна поділити на кілька груп. По-перше, лексика, що позначає побутові реалії, охоплює терміни, які стосуються житла, майна, одягу, їжі, напоїв, видів праці та занять. По-друге, лексика, яка позначає етнографічні та міфологічні реалії, включає назви етнічних та соціальних спільнот, божеств та інших культурних аспектів. Третя група – лексика, що відображає реалії світу природи, зокрема назви тварин і рослин, ландшафт і пейзаж. Четверта група містить терміни, які описують реалії державного

та адміністративного устрою, а також суспільного життя, такі як адміністративні одиниці, державні інститути, громадські організації, титули і звання. П'ята група охоплює ономастичні реалії, зокрема антропоніми, топоніми, імена літературних героїв та назви компаній, магазинів, аеропортів [2].

До основних способів передачі безеквівалентної лексики належать:

- 1) транскрибування – відтворення лексичної одиниці у формі, максимально наближеній до її фонетичної структури в мові-джерелі;
- 2) порівняльний переклад – переклад безеквівалентної лексики відповідними лексичними одиницями мови перекладу, які передають значення вихідної одиниці;
- 3) описовий переклад, який ґрунтується на пошуку описових словосполучень, що передають зміст реалій шляхом опису ознак і властивостей об'єктів, які вони представляють;
- 4) фразеологічний переклад – переклад, що здійснюється за допомогою еквівалентів, тобто рівнозначних фраз із фразеологічної системи мови перекладу [1].

Різні дослідники пропонують різноманітні прийоми перекладу безеквівалентної лексики. Найпоширенішими способами перекладу такої лексики є: транслітерація та транскрипція – передача засобами перекладної мови графічного складу слова вихідної мови та передача звукової форми перекладеного слова літерами мови, що перекладає; калькування – буквальний переклад, що дозволяє перенести в мову перекладу реалію за максимально повного збереження її семантики; описовий переклад – передача значення лексичної одиниці з допомогою розгорнутих словосполучень, які розкривають істотні ознаки явища, що позначається даної лексичною одиницею; приблизний переклад – добір найближчої за значенням відповідності в мові для лексичної одиниці вихідної мови, що не має в мові перекладу точного еквівалента; трансформаційний переклад – переклад за допомогою лексикограматичних перекладацьких трансформацій [3].

У сучасну епоху інформаційного вибуху та глобалізації бізнес-

процесів зростає потреба в висококваліфікованих фахівцях у галузі перекладу. З розширенням обсягів документації, що потребує перекладу на дедалі більшу кількість мов, стає очевидною необхідність залучення комп'ютерних технологій у перекладацький процес. У цьому контексті комп'ютерні програми відіграють важливу роль у підтримці діяльності перекладачів.

Використання комп'ютерних засобів дає змогу значно спростити виконання рутинних операцій, дозволяючи перекладачеві зосередитися на складніших завданнях, пов'язаних з адаптацією тексту до мовних і культурних особливостей цільової аудиторії. Програмні засоби сприяють ефективному пошуку термінологічної інформації, використанню систем пам'яті перекладу, автоматизованому перекладу та перевірці граматичних і стилістичних характеристик тексту.

Сучасні перекладацькі технології є потужними інструментами, але вони мають обмеження при перекладі безеквівалентної лексики. Роль кваліфікованого перекладача залишається незамінною для забезпечення точності перекладу, особливо коли йдеться про передачу культурних та національних особливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bohaichuk O., Hasiuk N., Sahnevych I. Translation of non-equivalent notions. *International Humanitarian University Herald. Philology*. 2023. No. 63. P. 137-140. URL: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2023.63.29> (date of access: 29.03.2025).
2. Реалії у сучасному перекладознавстві: сутність поняття та класифікації. URL: <https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Konkursna-robota-PEREKLAD-REALIY-.pdf> (дата звернення: 20.03.25)
3. Руденко Т. А., Гаврилова І. М. Специфіка перекладу безеквівалентної лексики у німецькій мові. *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2020. № 12. С. 193-197. URL: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189322> (дата звернення: 25.03.2025).